

ترجمه انگلیسی این مقاله نیز تحت عنوان :
Analyzing the infrastructures of Cultural Tourism in Heritage Sites with an
Emphasis on Architectural Design Elements
در همین شماره مجله به چاپ رسیده است.

بازشناسی زیرساخت‌های گردشگری فرهنگی در محوطه‌های میراث با تأکید بر خصیصه‌های طراحی معماری

الهام اندرودی*

استادیار دانشکده معماری، پردیس هنرهای زیبا، دانشگاه تهران، ایران.

تاریخ دریافت: ۹۸/۱۰/۱۲ تاریخ اصلاح: ۹۸/۱۱/۲۰ تاریخ پذیرش: ۹۸/۱۲/۱۵ تاریخ انتشار: ۹۹/۰۱/۰۱

چکیده

گردشگری فرهنگی به دنبال فراهم کردن امکان بازدید همگان و بالابردن آگاهی عمومی از محوطه‌های میراث و جلب رضایت گردشگران با رعایت اصالت و یکپارچگی آثار است. یکی از زمینه‌های مهم تأثیرگذار بر محیط، منظر و فضای محوطه‌های میراث، زیرساخت‌های گردشگری است که در مراجع جهانی، با اصولی در جهت توسعه پایدار گردشگری تبیین می‌شود. اما گسترش زیرساخت‌های وابسته به محیط مصنوع نیازمند دستیابی به اصول و راهکارهای مختلفی جهت توسعه عناصر مرتبط با طراحی معماری است. هدف: این پژوهش قصد دارد به بررسی زیرساخت‌های گردشگری فرهنگی و واکاوی معیارهای مرتبط با محیط مصنوع و عناصر معمارانه بپردازد به ترتیبی که خصیصه‌های وابسته به طراحی معماری را شناسایی کند.

روش: این پژوهش با روش توصیفی-تحلیلی ابتدا پس از مرور منابع کتابخانه‌ای و مراجع جهانی، در منشور گردشگری فرهنگی ایکوموس معیارهای مرتبط با محیط مصنوع را شناسایی می‌کند. سپس برای تفسیر معیارها و تحلیل خصیصه‌های وابسته به تجارب اجرایی در ایران و مدیریت درازمدت، آنها را در ۳۰ محوطه مهم میراث ملی و جهانی در ایران برداشت و ارزیابی می‌کند.

یافته‌ها: واکاوی خصیصه‌های برداشت‌شده از بندهای دو، سه و شش منشور گردشگری فرهنگی ایکوموس، بر شیوه‌ارایه خدمات به گردشگر و ایجاد الحاقات و عناصر ساختاری جدید همانند ساختمان‌های خدماتی و اطلاع‌رسانی، عناصر معمارانه، پوسته‌ها و تأسیسات، و مبلمان و تجهیزات تأکید دارند. یافته‌های حاصل از برداشت‌های میدانی نشان می‌دهد که وجه عملکردی و خدماتی زیرساخت‌ها ضروری بوده و در اولویت اول قرار دارد. اما وجه بصری الحاقات و تأثیر آن بر یکپارچگی منظر و به طور ویژه تأسیسات و تجهیزات نیازمند حضور طراح، مجری دقیق و مدیریت حساس به نظارت درازمدت بوده که در برخی نمونه‌های برداشت‌شده نیازمند بازنگری است.

نتیجه‌گیری: توسعه زیرساخت‌های گردشگری نیازمند رعایت اصولی همانند برگشت‌پذیری، تمایز با بستر، دوام و سازگاری برای حفاظت دراز مدت از محوطه‌های با ارزش میراث فرهنگی است.

واژگان کلیدی: گردشگری فرهنگی، محوطه‌های میراث، زیرساخت‌های گردشگری، محیط مصنوع، عناصر معماری.

مقدمه

سفر به ترتیبی که مردم روش زندگی یکدیگر را بیاموزند پوشش می‌دهد (Goeldner & Ritchie, 2009, 268). بدین ترتیب گردشگری فرهنگی سفر برای تجربه و گاهی شرکت مستقیم در سبک زندگی در حال ناپدیدشدن است که

گردشگری فرهنگی با مفاهیم مختلفی از فرهنگ و مظاهر آن در ارتباط است. گردشگری فرهنگی تمامی جنبه‌های

پیشینه و تعاریف پایه

۱-۲. مرور مبانی مدیریت گردشگری فرهنگی در مراجع

جهانی

پیشینه مطالعات و مهمترین دستورات عملیها پیرامون مدیریت گردشگری در محوطه‌های میراث به نوشته‌هایی برمی‌گردد که توسط یونسکو، سازمان جهانی جهانگردی و یا ایکوموس منتشر شده است. به طور مثال کتاب «گردشگری در بوستان‌های ملی و محوطه‌های حفاظت شده: برنامه‌ریزی و مدیریت» به‌دست «پائول ایگلز»^۱ از کمیسیون جهانی محوطه‌های حفاظت‌شده با کمک متخصصین مختلف بین‌المللی نگاشته شده است و سعی دارد چالش‌های بازدید از محوطه‌ها و مذاکره با فعالان صنعت توریسم به منظور حفاظت از میراث را به بحث بگذارد (Eagles, 2002). همچنین راهنمای دفتر اول یونسکو نگاشته‌شده به‌دست «آرتور پدرسن»^۲ با نام «مدیریت میراث در محوطه‌های میراث جهانی: راهنمای عملی برای مدیران میراث جهانی» ضمن مرور کنوانسیون میراث جهانی، به انواع گردشگری فرهنگی و گرایش‌های جدید توجه می‌کند و فعالیت‌هایی را برای تجزیه و تحلیل ساختار گردشگری سایت و تعیین رویکردهای گردشگری ارائه می‌دهد. سپس در مورد تأثیرات منفی گردشگری و استفاده از محوطه‌ها توسط بازدیدکنندگان، بر روی محیط، جوامع و فرهنگ‌ها بحث می‌شود. موضوع بعدی بحث در شرح برنامه‌های مدیریت و کار بر روی مفاهیم با طرف‌های ذینفع و جلب مشارکت عمومی در برنامه‌های گردشگری است. اهداف و سیاست‌های مدیریتی ارائه می‌شوند و اقدامات اجرایی متعدد نیز به بحث گذاشته می‌شوند (Pedersen, 2002). مرجع مهم دیگر مرتبط با ایکوموس است که در کتاب «گردشگری فرهنگی، گردشگری در محوطه‌های میراث جهانی: کتاب راهنمای مدیران محوطه‌ها» پس از مرور کنوانسیون میراث جهانی، فلسفه مدیریت را پایه‌ریزی می‌کند و فرآیند طرح‌ریزی مدیریت محوطه را شرح می‌دهد (ICOMOS, 1993). این نوشتار زمینه‌ای بود تا در دوازدهمین مجمع عمومی ایکوموس در سال ۱۹۹۹ در مکزیک، این کمیته بین‌المللی منشور مهمی با نام منشور بین‌المللی گردشگری فرهنگی را به منظور مدیریت گردشگری در محوطه‌های با اهمیت میراث ارائه کند (ICOMOS, 1999). اصول منشور گردشگری فرهنگی ایکوموس بر رابطه پویا و دو طرفه میراث فرهنگی و گردشگری و توسعه پایدار تأکید دارد. اصل ۳ می‌گوید: «حفاظت و برنامه‌ریزی گردشگری برای مکان‌های میراث می‌بایست

در میان حافظه بشر جای گرفته است (Ibid, 279). سازمان جهانی گردشگری، گردشگری فرهنگی را شامل تمامی جنبش‌ها و حرکات افراد می‌داند، بدین‌خاطر که نیاز بشر را برای تنوع برآورده می‌کند و سطح فرهنگ افراد را بالا می‌برد و سبب افزایش دانش، تجارب و ملاقات‌های جدید می‌شود (Richards, 2003, 5). ایکوموس میراث فرهنگی و طبیعی، و فرهنگ‌های زنده را به مثابه مهمترین جاذبه‌های گردشگری فرهنگی معرفی می‌کند (ICOMOS, 1999). میراث مفهومی وسیع است که محیط طبیعی و فرهنگی را در برمی‌گیرد و شامل مناظر، مکان‌های تاریخی، محوطه‌ها و محیط مصنوع، همچنین تنوع زیست-بومی، مجموعه‌ها و کلکسیون‌ها، تجارب گذشته و امروز فرهنگی، تجارب و دانش زنده و متعلق به همه مردم است. گردشگری انبوه با مدیریت ضعیف می‌تواند ماهیت کالبدی محوطه‌های میراث را تهدید کند و به خصیصه‌های متمایز آنها و اصالت و یکپارچگی‌شان آسیب بزند (Ibid). پایه اصلی کنوانسیون میراث جهانی، تعلق میراث جهانی به عموم مردم و لزوم حفاظت آن برای نسل آینده است (Pedersen, 2002, 3). بدین ترتیب مدیریت گردشگری فرهنگی در رابطه با محوطه‌های میراث با ماهیت شکننده و آسیب‌پذیر خود از اهمیت فراوانی برخوردار است. یکی از مهمترین معیارهای توسعه گردشگری فرهنگی در محوطه‌های میراث که ضامن تسهیل حضور گردشگر و رفع نیازهای خدماتی گردشگری است و چهره بصری و کالبدی محیط میراث را تحت تأثیر خود قرار می‌دهد، زیرساخت‌های گردشگری است. بسیاری از محوطه‌های با ارزش میراثی به دلیل نبود خدمات گردشگری مورد استفاده نیستند و بسیاری از محوطه‌های مهم میراث جهانی حجم زیادی از گردشگر را به خود جذب می‌کنند با وجود اینکه از زیرساخت‌های مناسب برای مدیریت تعداد زیادی بازدیدکننده برخوردار نیستند (Ibid). مسئله این پژوهش واکاوی عوامل مؤثر در شکل‌گیری زیرساخت‌های گردشگری در حیطه معماری با هدف بازشناسی عناصر طراحی معماری در محوطه‌های میراث است. این تحقیق با رویکرد کیفی و با روش توصیفی-تحلیلی، ابتدا با کمک مطالعات کتابخانه‌ای به بازشناسی زیرساخت‌های گردشگری پس از تحلیل منابع و اسناد جهانی پرداخته و معیارهای استخراج‌شده را توصیف کرده است. در بخش عملی با کمک برداشت‌های میدانی، معیارهای طراحی معماری را در بیش از ۳۰ محوطه میراث جهانی و ملی در ایران ارزیابی و تفسیر کرده و راهکارهایی که در اجرا و در مدیریت دراز مدت آشکار شده‌اند را بازتعریف نموده است.

معماری، امکانات و خدماتی برای توسعه گردشگری مورد نیاز است. اقامتگاه‌ها، غذاخوری‌ها، حمل و نقل، اطلاعات، موزه‌ها نمونه‌هایی از این تأسیسات خدمات‌رسانی هستند (Pawlikowska, 2017). زیرساخت‌های اطلاع‌رسانی همانند مراکز اطلاعات گردشگری و خرده‌فروشی همانند فروشگاه‌های سوغاتی و صنایع دستی حمایت‌کننده گردشگری هستند (Khirfan, 2007). توسعه زیرساخت‌ها بنا به امکانات و قابلیت‌های محوطه مقصد راه حل‌های متفاوتی را پیش‌رو می‌گذارد و به دو دسته تقسیم‌پذیر است:

- کالبدی شامل امکاناتی که محیط مصنوعی را ایجاد می‌کند؛ همانند هتل، اقامتگاه، رستوران، قهوه‌خانه و کافی‌شاپ، ایستگاه یا ترمینال، مرکز اطلاعات یا استراحتگاه، عناصر اطلاع‌رسانی و تابلوهای راهنما، عناصر هدایت‌کننده یا دست‌اندازها و محدودکننده‌های مسیر رفت و آمد، موزه‌ها و نمایشگاه‌ها، فروشگاه‌های صنایع دستی و سوغاتی و محصولات فرهنگی.

- اجتماعی شامل مؤسسه‌ها و منابع انسانی و فعالیت‌های وابسته به آنها همانند آژانس‌های مسافرتی، راهنمایان و مدیران تورها، کارکنان بخش حمل و نقل و غیره (Panasiuk, 2007).

پژوهش‌های مختلفی به بررسی زیرساخت‌های گردشگری پرداخته‌اند. واحدپور و جعفری با بهره‌گیری از مدل SWOT به مدیریت و توسعه پایدار زیرساخت گردشگری پرداخته‌اند و بر نقش برنامه‌ریزی ملی و منطقه‌ای تأکید دارند (واحدپور و جعفری، ۱۳۹۰). در حیطه معماری و محیط مصنوعی، پژوهش‌های معدودی با تمرکز بر نمونه‌های موردی به تحلیل عناصر مرتبط با محیط پرداخته‌اند. به طور مثال «یوسفی شهیر و همکاران» با کمک تحلیل‌های کمی، به شناسایی و تعیین رینگ‌های پیاده‌رو و جاد ارزش تاریخی جهت ارتقای شبکه‌های دسترسی و رضایت گردشگران در شهر تبریز پرداخته‌اند. مرور پیشینه مطالعات در کشور، ضرورت پژوهش جامع پیرامون زیرساخت‌های مرتبط با طراحی معماری را آشکار می‌کند.

۳. واکاوی اصول منشور گردشگری فرهنگی ایکوموس

(مکزیک ۱۹۹۹) در ارتباط با طراحی معماری

این پژوهش اصول و بندهای منشور گردشگری فرهنگی ایکوموس را به دقت مطالعه کرده و بندهایی که به طور مستقیم یا غیر مستقیم به توسعه زیرساخت‌های گردشگری در حیطه محیط مصنوعی و عملکردها و عناصر معمارانه پرداخته است را تفسیر و معیارهایی را براساس

تضمین‌کننده تجربه راضی‌کننده، ارزشمند و لذت‌بخش برای بازدیدکنندگان باشد». اما اصل ۲ این منشور بیان می‌کند: «حفظ اصالت مکان‌های میراث مهم است. اصالت عنصر ضروری اهمیت و اعتبار فرهنگی میراث است که با مصالح کالبدی، حافظه جمعی، و سنت‌های غیر ملموس و بقایای گذشتگان شناخته می‌شود. برنامه‌ها و طرح‌ها می‌بایست اصالت میراث را به تصویر کشیده و تشریح کنند تا درک و احترام به میراث فرهنگی را افزایش دهند». مؤلفه‌های مختلفی را می‌توان به منظور مدیریت گردشگری، برنامه‌ریزی توسعه با کمک صاحبان صنایع گردشگری، طرح‌ریزی جلب مشارکت مردمی برای پخش منافع اقتصادی گردشگری و راهبردهای مشابه از مراجع بین‌المللی استخراج کرد. برنامه‌های ترکیبی معاصر برای گردشگری شامل برنامه‌های اقتصادی، کسب و کار، امور اداری و برنامه‌ریزی و طراحی زیرساخت‌های گردشگری است (Piechotka, Pawlikowska, Natalia, Ostrowska, & Piechotka, 2017). این پژوهش پس از درک مفهوم زیرساخت‌های گردشگری، با هدف توصیف خصیصه‌های وابسته به معماری و طراحی محیط مصنوعی، سعی دارد مؤلفه‌های مورد نیاز برای توسعه زیرساخت‌های گردشگری را با ارجاع به یکی از مهمترین اسناد بین‌المللی یعنی منشور گردشگری فرهنگی ۱۹۹۹ ایکوموس یا منشور مکزیکی، استخراج کند.

۲-۲. زیرساخت‌های گردشگری

عملکرد روان گردشگری در محوطه میراث با مدیریت درست براساس چهار نیاز اساسی گردشگران است:

- اقامت

- غذا و نوشیدنی

- حمل و نقل

- اطلاعات

مقاصد دسترسی‌پذیر گردشگری شامل زیرساخت‌ها، امکانات، اطلاعات و خدمات، امکان مشارکت عموم مردم برای لذت تجربه گردشگری را فراهم می‌کنند (Darcy, 2010). محصولات و خدمات شامل اطلاعات مرتبط با سفرکردن، مکان‌های اقامت، غذاخوری، و بازدید جاذبه‌های گردشگری می‌بایست در خدمت محوطه‌ها باشند تا آنها را بدون محدودیت‌هایی همانند معلول بودن، جنس و یا سن برای همگان قابل دسترس نماید. زیرساخت‌های گردشگری از ابزار اولیه، ساختمان‌ها، تأسیسات و مؤسسه‌های گردشگری تشکیل شده که صنعت گردشگری برای فعالیت بدان نیازمند است (Panasiuk, 2007, 4-6). در حیطه محیط مصنوعی و آثار

۲.۱.۲. ارائه اطلاعات قابل اطمینان به بازدیدکنندگان و افزایش آگاهی آنها از تاریخ و فرهنگ محوطه میراث؛

۲.۱.۱. خواناساختن مکان اثر با کمک تابلوهای راهنما از منطقه تا همسایگی محوطه؛

۲.۱.۲. جمع‌آوری اطلاعات قابل اطمینان در مورد تاریخ و خصوصیات میراث و ارزش‌ها و اهمیت آن و ارائه اطلاعات با تجهیز محوطه به تابلوهای اطلاع‌رسانی با طرح منسجم و همخوان با منظر محوطه؛

۲.۱.۳. استفاده از فن‌آوری‌های اطلاعاتی و ارتباطی جدید برای تجهیز سایت به پانل‌های اطلاعات دیجیتالی، مانیتور نمایش، ابزار ارائه مجازی جدید از جمله ابزار تعاملی صوتی و تصویری و غیره؛

جانمایی نشانه‌ها و تابلوهای راهنمای کافی برای هدایت بازدیدکنندگان در محوطه و تمهید موانع مناسب در مکان‌هایی که محدودیت بازدید دارند؛

۲.۱.۵. طراحی مراکز اطلاع‌رسانی و مرکز کمک‌های اولیه؛

۲.۱.۶. طراحی موزه‌ها و نمایشگاه‌ها یا آمفی تئاترهای مجازی خصوصاً در مجاورت محوطه‌های باستان‌شناسی که آثار محدودی برای بازدید بر روی زمین دارند؛

۲.۲. هدایت بازدیدکنندگان در محوطه‌های میراث خصوصاً محوطه‌های وسیع یا محوطه‌های دارای آثار آسیب‌پذیر؛

۲.۲.۱. تمیزکردن و خواناسازی مسیرهای رفت و آمد و چرخش در محوطه، استفاده از کفسازی بادوام و خوش منظر برای تفکیک مسیرها از زمین بکر، تمهید پله، رمپ و کف کاذب در صورت نیاز؛

۲.۲.۲. ایجاد رمپ و تسهیل شیب‌بندی برای فراهم‌آوردن دسترسی معلولین؛

۲.۲.۳. تجهیز مسیرهای رفت و آمد به دست‌انداز و جان‌پناه با طراحی ایستا، بادوام و خوش‌منظر برای افزایش ایمنی بازدیدکنندگان خصوصاً در ارتفاع؛

۲.۲.۴. تمهید تجهیزات مناسب برای نظم‌دادن به صف در شرایط اوج بازدید از بناهای خاص؛

۲.۲.۵. محدودکردن دسترسی به بخش‌های آسیب‌پذیر بنا و محوطه با کمک علائم هشدار، نرده و غیره؛

۲.۲.۶. تجهیز محوطه به دوربین‌های مداربسته برای کنترل حرکت گردشگر؛

۲.۳. تمهید خدمات پایه برای بازدیدکنندگان؛

۲.۳.۱. طراحی رستوران، غذاخوری، قهوه‌خانه، شربت‌خانه، چایخانه و سایر خدمات غذایی در محوطه شامل بناهای جدید یا بازسازی بناهای موجود واجد شرایط بازکارایی تطبیقی؛

۲.۳.۲. طراحی سرویس‌های بهداشتی به تعداد کافی

اصول شماره ۲، ۳ و ۶ منشور با ۱۶ زیربند توصیه‌شده آن به تفکیک فعالیت مورد نظر به شرح زیر ارائه داده است (ICOMOS, 1999). معیارهای استخراج‌شده در ۳ بخش اصلی، ۹ بخش فرعی و بیش از ۳۰ زیر بخش به شرح زیر ارائه می‌شوند:

۱. فراهم‌آوردن رابطه پویا و پایدار میان مکان‌های میراث و تقاضاهای گردشگری (اصل ۲)؛

۱.۱. حفاظت از اصالت مکان‌های میراث پس از ساخت زیرساخت‌های معمارانه؛

۱.۱.۱. مکان‌یابی درست ساختمان‌های خدمات‌رساننده جدید مورد نیاز محوطه، بدون تحت‌الشعاع قراردادن منظر اصیل محوطه؛

۱.۱.۲. استفاده از مصالح بوم‌آورد و ساخت بناهای بادوام؛

۱.۱.۳. طراحی ساختمان‌های جدید مورد نیاز خدمات‌رسانی با احترام به معماری سنتی، تناسبات بناهای محلی، هندسه و سازماندهی فضایی بخش‌های معماری و طبیعی، خط آسمان و نقاط عطف منظر مورد مطالعه؛

۱.۱.۴. انتخاب درست مبلمان و تجهیزات هدایت‌کننده و تسهیل‌کننده حرکت گردشگران با رعایت همخوانی با منظر محوطه میراث و دوام درازمدت؛

۱.۱.۵. استفاده از تأسیسات و تجهیزات طبیعت دوست به منظور کاستن از هزینه‌ها، تخریب محیطی و مزاحمت بصری؛

۱.۱.۶. حفاظت از بخش‌ها و جداره‌های حساس و آسیب‌پذیر میراث با کمک دیواره‌ها و صفحات حفاظتی، موانع، کف‌های موقت و غیره؛

۱.۲. بهبود دسترسی مکان‌های میراث با کمک حمل و نقل عمومی یا خصوصی، دوچرخه، پیاده‌راه و غیره؛

۱.۲.۱. جای‌دادن مناسب ترمینال‌ها و ایستگاه‌ها برای حمل و نقل عمومی با احترام به تأثیر بصری و دسترسی مناسب

۱.۲.۲. ساخت پارکینگ‌های مناسب برای وسایل نقلیه یا دوچرخه با تجهیزات به روز در مکان‌های مناسب با رعایت حریم منظر میراث به شکلی که کمترین مزاحمت بصری و کالبدی را ایجاد کند و برای ترافیک محلی مزاحمت ایجاد نکند؛

۱.۲.۳. رواج استفاده از وسایل نقلیه عمومی برقی برای جابه‌جایی گردشگران در محوطه‌های وسیع؛

۱.۳. نگهداری درازمدت زیرساخت‌ها و تعمیر دائمی و بازبینی دوره‌ای و نظارت بر تأثیر استفاده گردشگران از امکانات موجود؛

۲. فراهم‌آوردن تجربه رضایت‌بخش و خوشایند برای بازدیدکنندگان مکان‌های میراث (اصل ۳)؛

سرباز محوطه که در خود بنا یا در بخش‌های باز مجاز طراحی شده‌اند.

بندهای فوق فهرست جامعی از پیشنهاداتی را در اختیار طراح قرار می‌دهد تا تجهیز محوطه‌های میراث به زیرساخت‌های گردشگری ممکن باشد. همچنین این معیارها می‌توانند در ارزیابی وضع موجود، کمبودها و نواقص امکانات و تجهیزات پشتیبانی‌کننده گردشگری را آشکار سازند و به مدیران محوطه‌های میراث در برنامه‌ریزی و مدیریت زیرساخت‌های گردشگری در حیطة معماری کمک کنند.

یافته‌ها

• تفسیر راهکارهای طراحی معماری جهت توسعه زیرساخت‌ها در محوطه‌های میراث در ایران

بندهای استخراج‌شده از بازشناسی زیرساخت‌های گردشگری براساس مراجع جهانی در عمل نیازمند بازبینی و تفسیر شرایط موجود در کشور هستند. بدین‌منظور این پژوهش بیش از ۳۰ محوطه میراث را به‌دست دانشجویان کارشناسی ارشد مرمت ابنیه و بافت‌های تاریخی انتخاب و با کمک بندهای استخراج‌شده مورد ارزیابی قرار داده است. محوطه‌های برداشت‌شده عبارت است از: محوطه‌های میراث جهانی پارسه-پاسارگاد و بیستون، قلعه الموت، عمارت دولتخانه صفوی، مسجد جامع و مجموعه سعدالسلطنه در قزوین، باغ دولت‌آباد یزد و باغ پهلوانپور مهریز، مسجد امام، میدان نقش‌جهان، منارجنبان، کلیسای وانگ و عمارت هشت‌بهشت در اصفهان، کاخ نیاوران، کاخ سعدآباد و کاخ گلستان در تهران، روستای کندوان، مسجد کبود و ارگ علیشاه تبریز، گنبد قابوس گرگان، محوطه‌های باستانی هگمتانه، تخت سلیمان و استخر، گنبد سلطانیه زنجان، قلعه چالشتور چهارمحال و بختیاری، ارگ کریمخانی شیراز، باغ فین و خانه عامری‌های کاشان، بافت تاریخی محله فهادان یزد و شهر میبد. خلاصه از یافته‌های مرتبط با طراحی معماری زیرساخت‌ها که در مرور تجارب اجرایی و مدیریتی پس از طی یک دهه پایش توسط این پژوهش بدست آمده است. به شرح زیر ارائه شده و در **جدول ۱** فهرست شده است. همچنین موقعیت زیرساخت‌ها بر روی عکس ماهواره‌ای گوگل ارث تحلیل شده است.

• ساختمان‌های جدید یا بناهای موجود تغییر کاربری یافته

- موزه‌ها

مهمترین موزه‌های باستان‌شناسی و یا تاریخ شهر به مثابه بنایی به خوبی طراحی شده زمانی که در کنار محوطه میراث واقع شدند، بازدیدکنندگان زیادی را به خود جلب

در محوطه در مکان‌هایی که به لحاظ تأسیسات همانند لوله‌کشی آب، تهویه و دفع فاضلاب آسبایی به محوطه میراث نمی‌رساند؛

۲.۳.۳. تمهید علائم راهنمای کافی اطلاع‌رسانی مکان‌های خدمات‌رسانی؛

۲.۳.۴. تجهیز مکان‌های میراث به سیستم‌های مقابله با حوادث غیرمترقبه همانند اطلاع‌رسانی و دفع آتش؛

۳. حفاظت و بهبود خصیصه‌های میراث فرهنگی با برنامه‌های ترویج گردشگری (اصل ۶)؛

۳.۱. مدیریت تعداد زیاد بازدیدکنندگان در محوطه؛

۳.۱.۱. تمهید دروازه ورودی، بلیط‌فروشی، اتاق انتظار و تمهید ورودی فرعی با مقیاس و اندازه متناسب و طرح همخوان با محوطه؛

۳.۱.۲. تمهید فضای استراحت به شکل نیمکت‌های سایه‌دار، فضای سبز و بازی کودکان، حیاط‌های سبز در فواصل مناسب و در کنار دروازه اصلی برای پخش گردشگر در ساعات اوج شلوغی؛

۳.۱.۳. تمهید تجهیزات مناسب برای نظم‌دادن به صف در شرایط اوج بازدید از بناهای خاص، پرهیز از استفاده از مصالحی همانند داربست برای نظم‌دادن به مسیرها به دلیل سستی و بی‌دوام‌بودن آن

۳.۱.۴. جای‌گیری استراتژیک ساختمان‌های جدید همانند موزه و رستوران برای پخش مناسب گردشگر در محوطه

۳.۲. کم‌کردن از فشار هجوم گردشگر به مکان‌های جذاب محوطه میراث

۳.۲.۱. مرمت، نوسازی و تبلیغ مکان‌های کمتر شناخته شده و دارای جذابیت کمتر هم‌جوار بخش‌های معروف و محبوب برای تشویق گردشگر به پراکنده‌شدن در محوطه

۳.۲.۲. تعریف مسیر گردشگری و ترویج استفاده از زنجیره‌ای از جذابیت‌های میراث شامل محوطه‌های مهم و دارای اهمیت کمتر

۳.۲.۳. ایجاد جاذبه‌های جدید در موزه‌ها، مراکز اطلاع‌رسانی، نمایشگاه‌ها، مراکز خرید و زیرساخت‌های معماری

۳.۳. ترویج فرهنگ‌ها و سنت‌های محلی و بومی

۳.۳.۱. توزیع محصولات محلی و صنایع دستی در بازارهای دائمی و موقت، محوطه‌های نمایش یا مراکز خرید در مکان‌های مناسب محوطه میراث

۳.۳.۲. جایابی فروشگاه صنایع دستی، سوغاتی و کتاب در مکان مناسبی از میراث که در دسترس همگان باشد و ارائه محصولات با قیمت معقول

۳.۳.۳. سازماندهی رویدادهای متناسب با آیین‌ها و جشن‌های محلی در آمفی تئاترها یا محوطه‌های نمایش

جدول ۱. راهکارهای طراحی معماری زیرساخت‌های گردشگری در محوطه‌های میراث منتخب. مأخذ: نگارنده.

نام محوطه	بناهای جدید یا تغییر کاربری یافته	مبلمان	عناصر معماریانه	حمل و نقل و پارکینگ
محوطه میراث جهانی پارسه (تخت جمشید)	ساختمان استراحتگاه در نزدیکی گیت ورودی ساختمان‌های استراحتگاه و پشتیبانی در مسیر منتهی به صفا پایگاه میراث فرهنگی در انتهای صفا همجوار کوه رحمت سرویس بهداشتی در انتهای جنوب شرقی	تابلوهای راهنما و تابلوهای معرفی تاریخچه بنا ساخته شده از پنل‌های شیشه‌ای که نوشته‌ها روی آن چاپ شده‌اند با پایه سنگی	کف کاذب به شکل پنل‌های چوبی بر روی کف‌های اصیل همانند پلکان ورودی پنل‌های شیشه‌ای محافظ همانند نرده و محافظ نقش برجسته‌هایی که در معرض دست‌خوردگی قرار دارند	در خارج از گیت ورودی
محوطه میراث جهانی بیستون	پایگاه میراث فرهنگی در نزدیکی چشمه بیستون هتل در کاروانسرای بیستون چایخانه در بنای پهلوی غرفه‌های خوش طرح متروک سرویس بهداشتی و نمازخانه در نزدیکی امامزاده باقر	تابلوهای راهنمای مسیر و تابلوهای راهنمای تاریخچه بناها	مسیرهای مجزا کف‌سازی شده پلکان فلزی چند طبقه منتهی به کتیبه بیستون تعداد محدودی سطل زباله	در کنار کاروانسرای بیستون که به هتل تغییر کاربری یافته در کنار محوطه پایگاه میراث جهانی در خارج از گیت ورودی شرقی
محوطه میراث جهانی پاسارگاد	فروشگاه‌های صنایع دستی در کنار گیت ورودی محوطه پایگاه میراث فرهنگی در محوطه ورودی	تابلوهای راهنما در کنار کاخ‌ها و محوطه‌های اصلی پاسارگاد از مقبره کوروش تا تل تخت مشابه تخت جمشید	مسیرهای کف‌سازی شده دسترسی کاخ‌ها در محوطه پاسارگاد پنل‌های شیشه‌ای محصورکننده مقبره کوروش	در خارج از گیت ورودی
قلعه الموت (برداشت در ۱۳۹۱ و ۱۳۹۳)	پایگاه میراث فرهنگی الموت در کوهپایه غرب قلعه اقامتگاه بوم گردی در خانه‌های روستایی گازرخان فروشگاه و کافی‌شاپ در یکی از اتاق‌های بالای قلعه با مبلمان چوبی	ساختارهای موقت با داربست شامل: حصارکشی و دست‌انداز، سقف موقت بر روی آثار آسیب‌پذیر	کف‌سازی با سنگ لاشه کف‌ها و پلکان موقت چوبی با داربست آلاچیق و سایبان استراحت با چوب و سنگ لاشه تابلوی راهنما و تعداد محدودی سطل زباله	پارکینگ در کنار پایگاه میراث فرهنگی الموت در پای کوه

بیستون (تصویر ۳). تقویت اقامتگاه‌های بوم‌گردی روستایی سبب کارآفرینی و مشارکت اهالی محلی در فعالیت‌های خدمات‌رسانی محلی است؛ همانند خانه‌های اقامتی روستای گازرخان الموت.

- دفاتر اداری و پایگاه‌های میراث، مراکز اطلاع‌رسانی، دفاتر خدمات گردشگری

ساختمان‌های اداری و خدماتی به نمایندگی از ساختمانی دولتی می‌توانند بیانگر طرح همخوان و با احترام به محوطه باشند و سبب ترویج تحقیق و مطالعه بر روی محوطه در میان پژوهشگران شود؛ همانند پایگاه‌های میراث جهانی بیستون (تصویر ۴). دفاتر اطلاع‌رسانی شامل تابلوهای معرفی مجموعه، بروشورهای راهنما، و راهنمایان حاضر سبب افزایش آگاهی عمومی از ارزش‌های تاریخی محوطه

می‌کنند؛ همانند موزه فزوین کنار عمارت چهلستون با طرح اوایل مدرن. بازسازی بخشی از محوطه به مثابه موزه سبب تنوع عملکرد محوطه است و برای جذابیت‌بخشیدن به محوطه‌های باستان‌شناسی که اثر قابل توجهی بر روی زمین ندارند، بسیار حیاتی است؛ همانند موزه تخت جمشید که بازسازی شده عمارت حرمسرا است (تصویر ۲).

- هتل، آپارتمان و اقامتگاه‌های روستایی
ساختمان‌های جدید هتل با دسترسی مناسب سواره و دسترسی پیاده مطلوب با احترام به مصالح و زبان محلی و معماری بومی گردشگران زیادی را جذب می‌کنند؛ همانند هتل لاله صخره‌ای در روستای کندوان. استفاده مجدد از بناهای تاریخی واجد شرایط سبب تقویت جریان باززنده‌سازی در محوطه است؛ همانند هتل کاروانسرای

تصویر ۱. تجزیه و تحلیل موقعیت زیرساخت‌ها در چهار محوطه میراث در ایران: تخت جمشید (بالا، چپ)، بیستون (بالا، راست)، پاسارگاد (پایین، سمت چپ)، قلعه الموت (پایین، سمت راست) مأخذ: عکس ماهواره ای گوگل ارث، تحلیل از نگارنده، ۱۳۹۸.

تصویر ۳. کاروانسرای بیستون که به هتل تبدیل شده است. عکس: الهام اندروری، ۱۳۹۸.

تصویر ۲. موزه تخت جمشید در ایام نوروز. عکس: پرسا گنج آبادی، ۱۳۹۰.

در صورتی که این فضاها با نظارت مدیران محوطه ایجاد نشوند و به بهره‌برداران سپرده شوند، ممکن است فضایی التقاطی و ناهمخوان با بافت اطراف را پدید می‌آورند. فروشگاه‌های صنایع دستی عامل تقویت‌کننده محصولات محلی و کارآفرینی اهالی بومی هستند و حضورشان باعث تنوع عملکرد در محوطه میراث است (همانند فروشگاه‌های

بوده اما به دلیل عدم منفعت‌رسانی اقتصادی نیازمند حمایت توسط مدیران محوطه هستند تا از متروک شدن در امان باشند؛ همانند کیوسک‌های محوطه بیستون (تصویر ۵).

- فروشگاه صنایع دستی، کافی‌شاپ و قهوه‌خانه، رستوران، فروشگاه خوراکی و نوشیدنی

تصویر ۵. کیوسک اطلاع‌رسانی بیستون. عکس: مونا ابراهیمی، ۱۳۸۸.

تصویر ۴. خانه پژوهشگران. عکس: مونا ابراهیمی، ۱۳۸۸.

کنار ورودی خانه عامری‌های کاشان (تصویر ۹). کودکان نیازمند فضاهای بازی هستند که می‌تواند پشت بام جذاب یک حمام تاریخی باشد همانند خانه عامری‌های کاشان.

- سرپناه‌ها، سایبان‌ها و سقف‌های موقت پیاده‌روی در محوطه‌های وسیع همانند قلعه الموت نیازمند استراحتگاه با سرپناه یا سایبان موقت است که می‌تواند بر جذابیت بصری محوطه بیفزاید. داربست پاسخگوی مناسبی برای سقف‌های موقتی پوشاننده محوطه‌های باستان‌شناسی نیست؛ همانند قلعه الموت و پوشش بقایای دیوارهای قلعه.

- باجه بلیط‌فروشی و ورودی اولین مواجهه گردشگر با محوطه در باجه بلیط‌فروشی اتفاق می‌افتد و ایجاد تصویری طراحی شده و منظم بهتر از تصویری بی‌طرح و شلخته است. مصالح دروازه ورودی باید با دوام و محکم باشند تا بتوانند جلوی حجم زیاد گردشگر در زمان‌های اوج بازدید همانند ایام نوروز را بگیرند؛ همانند پانل‌های شیشه‌ای ورودی تخت جمشید (تصویر ۱۰). اگر زمان انتظار طولانی باشد آسیب عمده محتمل است.

• مبلمان

- صفحات اطلاع‌رسانی، علائم راهنما و تابلوها آشفته‌گی بصری تابلوها و علائمی که هرکدام یک شکل است سبب آسیب به وحدت و یکپارچگی منظر است. طرح همگن و خوانا برای علائم و نشانه‌ها سبب افزایش خوانایی محوطه است. علائم با دوام به شکلی که سد بصری نباشند بسیار مطلوبند؛ همانند تخت جمشید (تصویر ۱۱)، بیستون، پاسارگاد و کاخ چهلستون (تصاویر ۱۲ و ۱۳).

صنایع دستی مقابل باغ فین کاشان).
- آمفی‌تئاتر، نمایشگاه‌های دائمی و موقت فضای داخلی یا بیرونی

تنوع کاربری، استفاده از محوطه‌های دورافتاده و بدون کاربرد، تقویت فعالیت‌های شبانه، تقویت صنایع دستی محلی و ایجاد انگیزه به بازگشت مجدد به محوطه، ثمره ایجاد آمفی‌تئاتر، نمایشگاه فصلی و موقت در محوطه‌های مختلف بوده است. همانند آمفی‌تئاتر فضای باز تخت جمشید، نمایشگاه سیاه‌چادرهای عشایر در نزدیکی تخت جمشید (تصویر ۶) و نمایشگاه موقت خودروهای قدیمی در کاخ نیاوران (تصویر ۷).

- سرویس‌های بهداشتی، نگهبانی و نمازخانه سرویس‌های بهداشتی نیاز اصلی گردشگران در محوطه میراث هستند و نیازمند جایابی درست برای دسترسی راحت و دفع فاضلاب هستند. نگهبانی در کنار دروازه ورودی نیازمند طراحی است تا از کیوسک‌های ناهمخوان موجود در بازار استفاده نشود. نمازخانه یا مسجد می‌تواند بر جاذبه گردشگری محوطه بیفزاید و موضوعی ویژه برای طراحی باشد. محوطه‌های برداشت‌شده در این بند اغلب دارای مشکل هستند.

- فضای سبز، فضای بازی کودکان و پارک تقویت و احترام به جذابیت طبیعی محوطه‌های میراث راهبردی کلیدی است؛ همانند محوطه‌سازی زیبای کنار چشمه جوشان بیستون و درختان چنار کهنسال آن (تصویر ۸). محوطه‌های سبز ترکیب‌شده با فضای استراحت در کنار دروازه ورودی محوطه‌های بسیار محبوب خصوصاً در اوج شلوغی ضروری است؛ همانند محوطه سبز و نیمکت

تصویر ۸. فضای نشستن عمومی در ورودی خانه‌های کاشان. عکس: الهام اندرودی، ۱۳۹۷.

تصویر ۹. منظر طبیعی اطراف محوطه میراث جهانی بیستون و درختان چنار کهنسال. عکس: الهام اندرودی، ۱۳۹۸.

تصویر ۱۰. ورودی تخت جمشید. عکس: پریسا گنج‌آبادی، ۱۳۹۰.

تصویر ۶. نمایشگاه موقت در سیاه‌چادر عشایر. عکس: پریسا گنج‌آبادی، ۱۳۹۰.

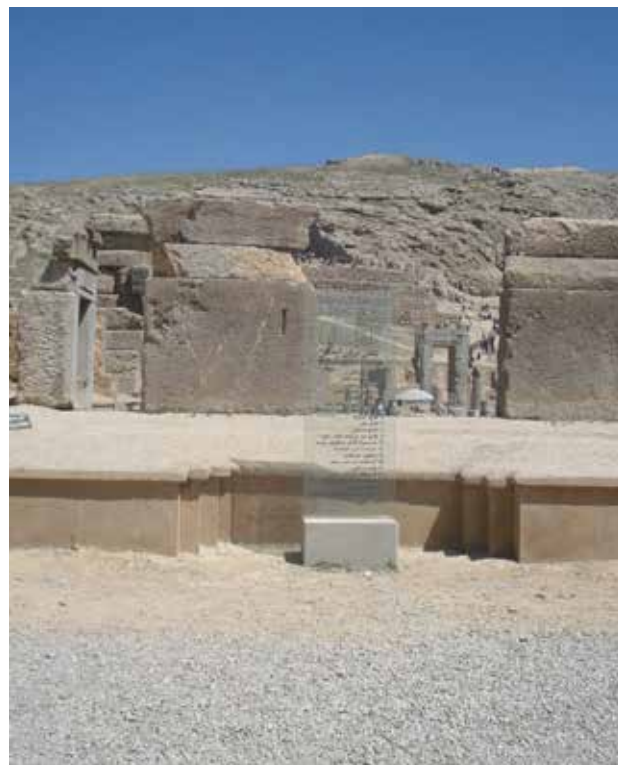
تصویر ۷. نمایشگاه اتومبیل‌های قدیمی در کاخ نیاوران. عکس: نسیم زند، ۱۳۹۰.

- تجهیزات مدیریت صف، پلکان موقت، دست‌انداز گاردریل حفظ ایمنی گردشگر و استفاده از مصالح با دوام ضروری است. استفاده از داربست برای پاسخ به کلیه این نیازها مناسب نیست؛ همانند قلعه الموت (تصویر ۱۴).

- آبخوری، نیمکت، صندلی، سطل زباله، گلجای این مبلمان اغلب توسط بهره‌برداران به شکل آماده از بازار تهیه می‌شوند. عدم وجود طرح‌های مناسب با بستر تاریخی از کمبودهای مبلمان موجود در بازار

تصویر ۱۲. تابلوهای راهنمای محوطه کاخ چهلستون. عکس: مرضیه ابراهیمیان، ۱۳۸۹.

تصویر ۱۱. تابلو راهنمای شیشه‌ای تخت جمشید بدون مانع بصری منظر اطراف. عکس: پریسا گنج آبادی، ۱۳۹۰.

تصویر ۱۴. دست‌انداز با داربست در قلعه الموت. عکس: بتول صحراکاران، ۱۳۸۸.

تصویر ۱۳. تابلوهای راهنمای محوطه کاخ چهلستون. عکس: مرضیه ابراهیمیان، ۱۳۸۹.

ضروری است. همانند حفاظ شیشه‌ای چهلستون و نقش‌برجسته‌های تخت جمشید (تصاویر ۱۵ و ۱۶). در ایام اوج گردشگری دسترسی به بخش‌های مهم می‌تواند محدود شود؛ همانند حصارکشی به دور دروازه ملل تخت جمشید در ایام نوروز و عدم اجازه گذر از میان دروازه به دلیل احتمال ازدحام و فشار جمعیت.

- نورپردازی داخلی و خارجی

است و سرمایه‌گذاری در جهت شخصی‌سازی مبلمان محوطه‌های میراث ضروری است. مبلمانی که نیازمند اجرای پی درجا ندارد برای محوطه‌های باستانشناسی ضروری است؛ همانند پاسارگاد و تخت جمشید.

- موانع و دیواره‌های حفاظ
حفاظت از دیواره‌های با ارزشی که مردم به هنگام رفت و آمد می‌توانند آنها را لمس کنند با دیواره محافظ

تصویر ۱۶. صفحات شیشه‌ای محافظ نقش برجسته‌های تخت جمشید. عکس: پریسا گنج آبادی، ۱۳۹۰.

تأسیسات گرمایش و سرمایش تأسیسات و تجهیزات همانند کولر و کانال کولر، اسپلیت یونیت، لوله‌کشی و سیم‌کشی و الحاقات مورد نیاز لازمه طراحی و نگهداری در درازمدت هستند و به خواست مدیر محوطه به حفظ اصالت و یکپارچگی بصری و نظارت دراز مدت بستگی دارند. این بند در اغلب محوطه‌های برداشت شده نیازمند بازنگری است.

• فضای حمل و نقل و پارکینگ

پارکینگ یکی از مشکلات مهم محوطه‌های میراث خصوصاً در بافت‌های شهری و روستایی است. تمهید پارکینگ مناسب و تشویق گردشگران به پیاده‌روی در بافت به جای دسترسی مستقیم تا در ورودی محوطه سبب کاستن از آسیب بصری پارکینگ است؛ به طور مثال پارکینگ‌های کنار ورودی خانه‌های تاریخی کاشان (خانه‌های عامری‌ها) (تصویر ۲۰).

تصویر ۱۷. نورپردازی شب حیاط بیرونی خانه‌های عامری‌ها شامل ایوان، بادگیر و حیاط. عکس: الهام اندرودی، ۱۳۹۸.

تصویر ۱۵. صفحات شیشه‌ای محافظ دیواره‌های نقاشی‌شده کاخ چهلستون؛ عکس: مرضیه ابراهیمیان، ۱۳۸۹.

منظر شبانه محوطه‌های میراث دارای ارزش هستند و ایجاد امنیت گردشگر در چرخش در محوطه در فضاهای تاریک ضروری است. نورپردازی به شکلی که منبع نور دیده نشود و احجام اصلی بنا روشن و خوانا شوند، همانند خانه‌های عامری‌های کاشان و نورپردازی ایوان‌ها و حیاط (تصویر ۱۷) دلنشین است. منبع نور و سیم‌کشی‌ها بهتر است در کانال‌های تأسیساتی مجزا دور از دسترس بازدیدکنندگان باشند و استفاده از عناصر کالبدی اصیل محوطه برای تأسیسات جدید توصیه نمی‌شود؛ همانند کانال‌های تخت جمشید.

• عناصر معمارانه

- کف‌های موقت

کف‌های موقت امکان رفت و آمد بر روی دیواره‌ها یا کف‌های حساس محوطه را فراهم می‌کنند؛ همانند کف موقت بر روی جبهه پنج دری حیاط اندرونی خانه‌های عامری‌ها (تصویر ۱۸). استفاده از مصالح با دوام به دلیل مقاومت در برابر فرسودگی در هوای آزاد و رفت و آمد زیاد، و رعایت ایمنی کودکان ضروری است؛ همانند پله‌ها و کف‌های حفاظتی بر روی ورودی و مسیر دسترسی کاخ‌های تخت جمشید (تصویر ۱۹). این عناصر نیازمند نگهداری دائمی هستند.

- درها، پنجره‌ها و تابلوهای فروشگاه‌ها

در محوطه‌های میراث که متصل با فضای شهری هستند خواناسازی تابلوهای فروشگاه‌ها و نمای خارجی جداره‌های همجوار یا در عرصه منظر محوطه ضروری است؛ همانند پاکسازی و بهسازی نماهای محور انقلاب تهران

- تأسیسات و تجهیزات شامل آب، برق، تلفن، گاز و

تصویر ۱۸. کف موقت بر روی پشت بام جبهه پنچ دری حیاط اندرونی خاتۀ عامری‌ها. زده حفاظتی امنیت کودکان را موقع استفاده تأمین می‌کند. عکس: الهام اندرودی، ۱۳۹۸.

تصویر ۱۹. کف موقت پلکان تخت جمشید جلو فرسودگی پلکان اصلی را می‌گیرد. مأخذ: <http://www.travelswithdiesel.com/paes/Per2017-44.html>

فرهنگی ایکوموس پرداخته است. سپس در غالب یک پژوهش آکادمیک، بیش از ۳۰ محوطه میراث را با کمک دانشجویان تحصیلات تکمیلی مرمت ایبینه و بافت‌های تاریخی برداشت نموده و معیارهای مرتبط با طراحی معماری و تجارب اجرایی و مدیریتی در ایران را در این محوطه‌ها تفسیر کرده است.

یافته‌های پژوهش نشان می‌دهد که نیاز به خدمات عملکردی همانند رستوران، سرویس بهداشتی و اطلاع‌رسانی به خوبی توسط مدیران محوطه و بهره‌برداران قابل درک است و در اغلب محوطه‌های برداشت‌شده زیرساخت‌های حمایت‌کننده از آنها موجود است. به طور ویژه اطلاعات مرتبط با تاریخ بنا نقش مهمی در افزایش آگاهی مردم داشته و در غالب تابلوهای راهنما یا امکانات سمعی بصری یا ابزارهای دیجیتال جدید در اختیار بازدیدکنندگان قرار گرفته است. اما طراحی مناسب الحاقات و مداخلات به خصوص تأسیسات و تجهیزات خدماتی همانند تأسیسات گرمایش و سرمایش، سرویس‌های بهداشتی و تأسیسات زیربنایی شامل لوله‌کشی و کابل‌کشی نیازمند برنامه‌ریزی، سرمایه‌گذاری و اجرای دقیق است که به‌طور مستقیم یا غیر مستقیم به اراده مدیران و گروه‌های ذی‌نفع وابسته است. با وجود حساسیت‌های شایان توجه و با ارزش به‌کاررفته در این بند خصوصاً در محوطه‌های میراث جهانی، این معیارها در اغلب محوطه‌ها و بناها نیازمند بازنگری است.

اما در طول یک دهه انجام پیمایش در این پژوهش از ۱۳۸۸ تا ۱۳۹۸، میلان و عناصر معماری رشد چشمگیری در کیفیت مصالح و نوع طراحی کرده‌اند و طراحان با بهره‌گیری از متغیرهای مناسب‌تر موجود در بازار در کف‌سازی و نورپردازی، راه‌حل‌های بهتری را ارائه کرده. همچنین رشد جریان بهره‌برداری از بناهای واجد شرایط در محوطه برای کاربری‌های جدید همانند هتل به رونق گردشگری فرهنگی کمک شایانی کرده است. همچنین حساسیت‌های مدیریت و نگهداری از محوطه‌ها نسبت به طراحی عناصر و جزئیات نیز افزایش چشمگیری داشته است. در نهایت یافته‌های پژوهش نشان می‌دهد که مدیریت خدمات در محوطه‌ها نیازمند اولویت‌دادن به حفاظت بر درآمد است و مدیریت محوطه میراث نقش کلیدی در برقراری توازن میان نیازهای اقتصادی، طرح معمارانه، زیرساخت‌های گردشگری مورد نیاز، تعمیر و نگهداری در درازمدت و حفاظت از بنا دارد.

تصویر ۲۰. پارکینگ در خیابان همجوار خانه عامری‌ها. عکس: مونا ابراهیمی، ۱۳۹۶.

بحث و نتیجه‌گیری

زیرساخت‌های گردشگری نقش کلیدی در بهره‌برداری مناسب از محوطه‌های میراث دارد. زیرساخت‌ها میان نیازهای گردشگران (همانند امنیت، خدمات‌رسانی، اطلاع‌رسانی، دسترسی‌پذیری و احساس رضایت) و نیازهای محوطه میراث (همانند حفاظت از ارزش‌ها، یکپارچگی و اصالت و سلامت بناها در درازمدت) تعادل ایجاد می‌کنند. عناصر معمارانه و ساختمان‌ها، تظاهر بصری مهمی داشته و منظر محوطه میراث را تحت تأثیر خود قرار می‌دهند. شیوه طراحی و مدیریت زیرساخت‌های وابسته به محیط مصنوع و آثار معمارانه نیازمند پیروی از دستورالعمل‌های ملی و جهانی است تا کمترین آسیب به محوطه میراث وارد شده و بیشترین رضایت گردشگر جذب شود. رعایت چند اصل مهم برای حفظ یکپارچگی و اصالت محوطه میراث به شرح زیر ضروری است:

- انطباق‌پذیری: قابلیت سازگاری مصالح، فرم و فن‌آوری ساختارها و الحاقات با محوطه تاریخی
 - دوام: پایداری درازمدت ساختارها و الحاقات در اثر استفاده و فرسایش محیطی
 - برگشت‌پذیری: امکان برچیدن مداخلات در صورت امکان بدون آسیب کالبدی به محوطه تاریخی
 - قابلیت تمایز: امکان تشخیص ساختارهای جدید، الحاقات و مداخلات از کالبد تاریخی و اصیل
- این پژوهش به بازشناسی زیرساخت‌های گردشگری پس از مرور منابع و اسناد جهانی با کمک منشور گردشگری

- ICOMOS. (1993). *Cultural Tourism, Tourism at world heritage cultural sites: the site manager's handbook*, The ICOMOS International Specialized Committee on Cultural Tourism
- ICOMOS. (1999). *International Cultural Tourism Charter; managing tourism at places of heritage significance*, Adopted by ICOMOS at the 12th General Assembly in Mexico, October 1999.
- Khirfan, L. J. (2007). *Historic preservation and tourism development: Planning for distinctiveness and sustainability in heritage tourism*. University of Michigan.
- Panasiuk, A. (2007). Tourism Infrastructure as a Determinant of Regional Development, *Ekonomika ir vadyba: aktualijos ir perspektyvos*, 1 (8),45-55.
- Pedersen, A. (2002). *Managing Tourism at World Heritage Sites: A practical Manual for World Heritage Site Managers*: UNESCO World Heritage Center
- Piechotka, A.; Pawlikowska, L.; Natalia, T. & Ostrowska, A. & Piechotka, M. (2017). *Holistic Technical Solutions to Enhance Accessible Tourism in the UNESCO World Heritage Sites*, In: Vasant, Pandian et al (eds)., Handbook of Research on Holistic Optimization Techniques in the Hospitality, Tourism, and Travel Industry: Business Science Reference
- Richards, G. (2003). *What is cultural Tourism?* In: Van Maaren, A. (ed.), Erfgoed voor Toerisme, Weesp: Nationaal Contact Monumenten.

پی نوشت

PAUL EAGLES .۱
Artur Pedersen .۲

فهرست منابع

- واحدپور، غلامعباس و جعفری، مهتاب. (۱۳۹۰). راهبردهای مدیریت و توسعه پایدار زیرساخت‌های گردشگری ایران با تأکید بر مدل SWOT، فصلنامه برنامه‌ریزی منطقه‌ای، ۱ (۱)، ۸۳-۹۷.
- یوسفی شهیر، هانیه؛ حسین‌زاده، دلیر؛ کریم و باقری، کریم. (۱۳۹۳). ارزیابی زیرساخت‌های گردشگری با تأکید بر محورهای ارتباطی و توقفگاه از دیدگاه گردشگران (منطقه تاریخی-فرهنگی تبریز)، فصلنامه جغرافیایی فضای گردشگری، ۳ (۱۲)، ۲۵-۴۴.
- Darcy, S. (2010). Accessible Tourism and Sustainability: A discussion and case study. *Journal of Sustainable Tourism*. (18), 10
- Eagles, P. F. J. (2002). Sustainable tourism in protected areas, Guidelines for planning and management, World Commission on Protected Areas (WCPA), *Best Practice Protected Area Guidelines Series*.
- Goeldner, R. & Richie, J.R. (2009). *Tourism, Principles, Practices*. Philosophies: John Wiley & Sons Inc.

COPYRIGHTS

Copyright for this article is retained by the author (s), with publication rights granted to the journal of art & civilization of the orient. This is an open-access article distributed under the terms and conditions of the Creative Commons Attribution License (<https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/>).

نحوه ارجاع به این مقاله
اندرودی، الهام. (۱۳۹۹). بازشناسی زیرساخت‌های گردشگری فرهنگی در محوطه‌های میراث با تأکید بر خصیصه‌های طراحی معماری. *مجله هنر و تمدن شرق*، ۸ (۲۷)، ۵۳-۶۶.

DOI: 10.22034/jaco.2020.105132

URL: http://www.jaco-sj.com/article_105132.html

